

Uchwała z dnia 26 listopada 2009 r., III CZP 102/09

Sędzia SN Iwona Koper (przewodniczący)

Sędzia SN Kazimierz Zawada

Sędzia SN Dariusz Zawistowski (sprawozdawca)

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa "H.T." sp. z o.o. w P. przeciwko Bankowi Zachodniemu WBK S.A. w W. o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności, po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 26 listopada 2009 r. zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Apelacyjny w Poznaniu postanowieniem z dnia 22 lipca 2009 r.:

"Czy roszczenie z tytułu nienależnego świadczenia, mającego taki charakter już w chwili spełnienia, staje się wymagalne od tej chwili czy też roszczenie to staje się wymagalne z nadejściem ostatniego dnia pozwalającego dłużnikowi spełnić świadczenie zgodnie z treścią zobowiązania?"

podjął uchwałę:

Roszczenie o zwrot nienależnego świadczenia staje się wymagalne w terminie, w którym powinno być spełnione zgodnie z art. 455 k.c.

Uzasadnienie

Sąd Okręgowy w Poznaniu wyrokiem z dnia 31 marca 2009 r. pozbawił wykonalności bankowy tytuł egzekucyjny wystawiony w dniu 5 listopada 2002 r. przez pozwaną Bank Zachodni WBK S.A., zaopatrzony w klauzulę wykonalności przez Sąd Rejonowy w Poznaniu postanowieniem z dnia 18 lipca 2003 r. Tytuł ten stwierdzał istnienie zobowiązań pieniężnych strony powodowej "H.T.", sp. z o.o. wynikających z dwóch umów kredytowych zawartych przez strony w dniu 27 lipca 2001 r. Podstawą pozbawienia wykonalności tytułu wykonawczego w całości była nieważność jednej z umów kredytowych oraz wygaśnięcie zobowiązania wynikającego z drugiej z tych umów na skutek potrącenia dokonanego przez stronę powodową w dniu 5 czerwca 2008 r.

Wyrok ten został w części zaskarżony przez stronę pozwaną. Sąd Apelacyjny w Poznaniu, oceniając skuteczność potrącenia, którego dokonała strona powodowa, powziął wątpliwość co do terminu wymagalności roszczenia z tytułu nienależnego świadczenia, które zostało przedstawione do potrącenia przez stronę powodową. Zagadnienie to przedstawił do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu na podstawie art. 390 § 1 k.p.c., wskazując, że problematyka wymagalności roszczenia z tytułu nienależnego świadczenia w orzecznictwie Sądu Najwyższego nie jest oceniana jednolicie. Prezentowane jest zarówno stanowisko, że roszczenie z tytułu nienależnego świadczenia, mającego taki charakter już w chwili jego spełnienia, staje się wymagalne z tą chwilą, jak też stanowisko, że wymagalność takiego roszczenia należy wiązać z upływem terminu, w którym dłużnik powinien spełnić świadczenie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W doktrynie i judykaturze nie budzi wątpliwości określenie chwili, w której stają się wymagalne zobowiązania o charakterze terminowym. Przyjmuje się, że wynikające z nich wierzytelności stają się wymagalne w terminie, w którym dłużnik powinien spełnić świadczenie zgodnie z treścią zobowiązania, od tej bowiem daty wierzyciel może domagać się wykonania takiego obowiązku przez dłużnika. W orzecznictwie utrwalone jest także stanowisko, że zobowiązanie do zwrotu nienależnego świadczenia ma charakter bezterminowy (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 17 grudnia 1976 r., III CRN 289/76, nie publ., z dnia 16 lipca 2003 r., V CK 24/02, OSNC 2004, nr 10, poz. 157, z dnia 28 kwietnia 2004 r., V CK 461/03, "Izba Cywilna" 2004, nr 11, s. 43, oraz uchwała z dnia 6 marca 1991 r., III CZP 2/91, OSNCP 1991, nr 7, poz. 93). Termin spełnienia przez dłużnika świadczenia w przypadku tych zobowiązań określa zatem art. 455 k.c., według którego dłużnik powinien je spełnić niezwłocznie po wezwaniu przez wierzyciela. Do rozważenia pozostaje, czy termin wymagalności roszczenia z tytułu nienależnego świadczenia jest związany z terminem spełnienia świadczenia, podobnie jak w przypadku zobowiązań terminowych, czy też przypada w innym terminie, co zgodnie ze stanowiskiem prezentowanym w części orzeczeń Sądu Najwyższego dotyczy chwili spełnienia nienależnego świadczenia, jeżeli już wówczas miało ono taki charakter (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 marca 2001 r., V CKN 769/00, OSNC 2001, nr 11, poz. 166). Na uzasadnienie tego stanowiska odwołano się do art. 455 k.c., który określa termin spełnienia świadczenia przez dłużnika jako

„niezwłoczny po wezwaniu przez wierzyciela”. Z tego względu uznano za niemożliwe do przyjęcia stanowisko utożsamiające terminy wymagalności i terminy spełnienia świadczenia. Zwrócono uwagę, że w doktrynie i judykaturze wymagalność roszczenia określa się powszechnie jako stan, w którym wierzyciel ma prawną możliwość żądania zaspokojenia przysługującej mu wierzytelności.

W związku z tym wymaga podkreślenia, że na gruncie art. 455 k.c. wezwanie wierzyciela niewątpliwie poprzedza obowiązek spełnienia świadczenia, co jednak nie oznacza, że jest ono wynikiem wymagalności świadczenia. W orzecznictwie zasadnie podniesiono, że wezwanie dłużnika do spełnienia świadczenia przez wierzyciela na podstawie art. 455 k.c. powoduje jedynie postawienie tego świadczenia, którego termin spełnienia nie był określony, w stan wymagalności obejmującej czas niezbędny dla dłużnika do spełnienia świadczenia (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 24 kwietnia 2003 r., I CKN 316/01, OSNC 2004, nr 7-8, poz. 117 i z dnia 3 lutego 2006 r., I CSK 17/05, nie publ.). Ma on obowiązek spełnienia świadczenia niezwłocznie po wezwaniu wierzyciela, co pozwala indywidualnie określić obowiązek dłużnika, stosownie do okoliczności sprawy. Wezwanie dłużnika do spełnienia świadczenia wynikającego z zobowiązania bezterminowego jest jedynie czynnością warunkującą wymagalność roszczenia. Za taką oceną przemawia również treść zdania drugiego art. 120 § 1 k.c. Nie budzi wątpliwości, że art. 120 § 1 k.c. stanowi podstawę określenia początku biegu terminu przedawnienia roszczeń także z tytułu nienależnego świadczenia. Istotne jest przy tym, że przepis ten w zdaniu drugim przewiduje wprost, że wymagalność roszczenia może zależeć od podjęcia określonej czynności przez uprawnionego, co odnosi się także do regulacji zawartej w art. 455 k.c.

Nie można również pomijać, że wymagalność roszczenia – rozumiana jako możliwość żądania przez wierzyciela wykonania zobowiązania przez dłużnika – powinna być postrzegana jako uprawnienie do skutecznego domagania się przez wierzyciela spełnienia świadczenia przez dłużnika. Wymagalność powinna obejmować zatem także możliwość skutecznego wytoczenia powództwa o zapłatę, jeżeli dłużnik nie spełnił świadczenia. W literaturze i orzecznictwie zasadnie podniesiono, że konstruowanie stanu wymagalności roszczenia poprzedzającego termin spełnienia świadczenia jest nie do pogodzenia z zasadami sądowego dochodzenia roszczeń, dochodzenie bowiem roszczenia przed terminem jego spełnienia przewidzianym dla dłużnika byłoby przedwcześnie. Koncepcja

zakładająca, że zobowiązanie z tytułu nienależnego świadczenia staje się wymagalne przed terminem, w którym świadczenie dłużnika powinno być spełnione (z chwilą powstania roszczenia), nie odpowiada też ogólnemu rozumieniu wymagalności roszczenia jako stanu umożliwiającego wierzycielowi domaganie się spełnienia świadczenia, które dłużnik ma obowiązek spełnić.

Uwzględniając, że w przypadku zobowiązań terminowych powszechnie przyjmuje się, iż wynikające z nich roszczenia stają się wymagalne po nadejściu terminu spełnienia świadczenia przez dłużnika i brak przekonywających argumentów dla odmiennego traktowania wymagalności roszczeń powstałych z zobowiązań bezterminowych, należy przyjąć, że roszczenia z tytułu nienależnego świadczenia stają się wymagalne po upływie terminu do spełnienia świadczenia przez dłużnika, określonego w art. 455 k.c. Pozwala to rozumieć pojęcie wymagalności roszczenia jednolicie, bez względu na charakter zobowiązania, jako stan, w którym wierzyciel może skutecznie domagać się spełnienia świadczenia przez dłużnika, ze względu na spoczywający na dłużniku obowiązek jego spełnienia.

Z tych względów zagadnienie prawne przedstawione Sądowi Najwyższemu zostało rozstrzygnięte, jak w uchwale (art. 390 § 1 k.p.c.).